

Arbetarskyddstillsynens anvisningar I/2020
TILLSYNEN AV FYSISKT VÅLD OCH RISKER
FÖR VÅLD

Arbetarskyddstillsynens anvisningar I/2020
TILLSYNEN AV FYSISKT VÅLD OCH RIS-
KER FÖR VÅLD

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

Social- och hälsovårdsministeriet
Avdelningen för arbete och jämställdhet
Tammerfors 2020

Innehåll

1. Anvisningens syfte.....	5
2. Rättsgrund	5
3. Definition av våld och risk för våld och dess kännetecken	6
4. Drag i arbetet, uppgifter och branscher som ökar risken för våld.....	7
4.1. Säkerhetsbranscherna	7
4.2. Patientarbete inom hälsovården.....	7
4.3. Kundarbete inom social- och arbetskraftsbranschen.....	7
4.4. Hotell- och restaurangbranschen.....	7
4.5. Transportbranschen.....	7
4.6. Undervisningsbranschen och det pedagogiska området.....	8
4.7. Handelsbranschen.....	8
4.8. Stödservice	8
5. Tillsynsverksamhet	8
6. Arbetsgivarens skyldigheter	10
7. Uppföljning	11
8. Giltighetstid.....	11
Bilaga Bedömning av säkerhetshandlingen vid en inspektion.....	12

1. Anvisningens syfte

I denna anvisning framställs de åtgärder som vid en arbetarskyddsinspektion vid en arbetsplats ska genomföras då inspektionens mål är tillsyn av fysiskt våld och risker för våld. Våld eller risken för våld i arbetet kan komma fram i samband med en arbetsplatsinspektion på myndighetsinitiativ eller tillsyn på kundinitiativ.

Anvisningen syftar till att förenhetliga den nationella arbetarskyddstillsynen av våld och risken för våld och öka tillsynens transparens.

2. Rättsgrund

De primära bestämmelserna om risken för våld finns i arbetarskyddslagen (738/2002).

Vid inspektionen ska man beakta följande paragrafer i arbetarskyddslagen:

- 5 § Lagens tillämpning på arbete i arbetstagarens eller någon annans hem
- 8 § Arbetsgivarens allmänna omsorgsplikt
- 9 § Verksamhetsprogram för arbetarskyddet
- 10 § Utredning och bedömning av riskerna i arbetet
- 11 § Arbete som medför särskild fara
- 12 § Planeringen av arbetsmiljön
- 13 § Planeringen av arbetet
- 14 § Undervisning och handledning för arbetstagarna
- 15 § Tillhandahållande av personlig skyddsutrustning, hjälpmedel och andra anordningar
- 17 § Samarbete mellan arbetsgivare och arbetstagare
- 18 § Arbetstagarnas allmänna skyldigheter
- 25 § Undvikande och minskande av belastning i arbetet
- **i synnerhet 27 § Risk för våld**
- **29 § Ensamarbete**, samt
- 46 § Första hjälpen.

Dessutom finns det bestämmelser om våld i 9 § i lagen om unga arbetstagare (998/1993), i 12 § i lagen om företagshälsovård (1383/2001) samt i förordningar utfärdade med stöd av dessa lagar och i 2 § i statsrådets förordning om hälsoundersökningar i arbete som medför särskild fara för ohälsa (1485/2001).

Arbetarskyddsmyndighetens och inspektörens befogenheter och skyldigheter bestäms i lagen om tillsynen över arbetarskyddet och om arbetarskyddssamarbete på arbetsplatsen (44/2006, nedan tillsynslagen).

Arbetsplatsen kan också vara en plats som omfattas av hemfriden, till exempel kundens hem, där det kan förekomma en uppenbar risk för våld. Arbetsgivarens omsorgsplikt utsträcker sig också till förhållandena på en sådan arbetsplats, men man måste beakta verksamhetsmöjligheternas begränsningar. I lokaler som omfattas av hemfriden kan en inspektion förrättas om det finns grundad anledning att misstänka att arbetet eller arbetsförhållandena i lokalerna medför risker för arbetstagarens liv eller väsentlig olägenhet eller risk för hans eller hennes hälsa och tillsynen inte kan genomföras i tillräcklig utsträckning på något annat sätt (9 § i tillsynslagen). Kameraövervakning på arbetsplatsen regleras i lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004).

Utifrån dessa bestämmelser ska inspektören bedöma arbetsgivarens beredskap för fysiskt våld och risken för sådant våld på arbetsplatsen.

3. Definition av våld och risk för våld och dess kännetecken

Med våld på arbetsplatsen avses att man utsätts för fysiskt våld eller risk för våld medan man utför sina arbetsuppgifter. Med våld på arbetsplatsen avses att personer hotas eller misshandlas under förhållanden som anknyter till deras arbete så att detta direkt eller indirekt äventyrar deras säkerhet, välmående eller hälsa. Med våld på arbetsplatsen avses inte skadliga faktorer med anknytning till arbetsplatsens sociala funktion, såsom trakasserier eller annan osaklig behandling (separat Arbetarskyddstillsynens anvisningar 6/2016, Tillsynen av trakasserier och annat osakligt bemötande).

Våld på arbetsplatsen kan också klassificeras som till exempel

- intrång på en arbetsplats, när en obekant person kommer till arbetsplatsen för att begå ett rån eller sexuellt ofreda någon eller utöva någon annan form av våld,
- våld mellan en arbetstagare och en konsument, kund, partner, patient eller elev
- våld där förövaren är en kollega

Arbetsplatsvåldet kan vara internt med anknytning till utförande av en arbetsuppgift eller på grund av en viss arbetsuppgift så att det utövas på arbetsplatsen (t.ex. av kollegor) eller externt (förövaren är en kund, en patient eller någon utomstående, ofta obekant person). Våld på arbetsplatsen är bland annat att slå, sparka, örfila, överfalla, skjuta, skuffa, bita och knipa någon annan, eller att uppvisa ett hotfullt/aggressivt beteende. Våldsamt beteende är i allmänhet uppsåtligt men det kan också vara oavsiktligt och till exempel bero på en klients hälsotillstånd.

Arbetsgivaren ska beakta risken för våld på arbetsplatsen och hanteringen av risken som en del av arbetarskyddet på arbetsplatsen. Arbetsgivaren ska vara på det klara med huruvida det finns risk för våld på arbetsplatsen och i olika arbetsuppgifter på arbetsplatsen och bedöma huruvida det föreligger en uppenbar risk för våld. Med uttrycket "uppenbar risk för våld" avses ett arbete där sannolikheten för att arbetstagaren blir utsatt för våld är större än normalt. Sannolikheten kan öka om

- arbetet utförs inom högriskbranscher,
- arbetet innehåller drag som ökar risken för våld eller
- identifieringen och utredningen av riskerna på arbetsplatsen så visar.

Vid bedömningen av situationen bör det beaktas att det inom riskfyllda branscher kan finnas arbetsuppgifter där risken för våld inte är uppenbar. Å andra sidan finns det också branscher där det i vissa uppgifter på grund av arbetets natur kan finnas en ökad risk för våld, även om branschen enligt statistiken inte är riskfylld.

När risken för våld bedöms ska man beakta antalet våldssituationer som inträffat på arbetsplatsen, det vill säga hur ofta en arbetstagare har utsatts för våld eller riskerat att utsättas för våld.

4. Drag i arbetet, uppgifter och branscher som ökar risken för våld

På arbetsplatsen ska man beakta de arbetsuppgifter och drag i arbetet som ökar risken för våld. En uppenbar risk för våld kan förekomma i vissa arbetsuppgifter och i vissa förhållanden oavsett bransch. Sådana är i synnerhet:

- ensamarbete
- arbete kvälls- eller nattetid
- arbete i lokaler med fritt tillträde
- arbete som utförs hemma hos kunden
- arbetsplatsens läge och arbetets utförande i högriskområden, bland annat i områden med höga vålds- och brottsiffror
- mottagning, behandling etc. av berusade eller våldsamma kunder eller deras följeslagare, till exempel i förstahjälps- och akutvårdssituationer eller i situationer med fysisk begränsning
- hantering av mediciner
- hantering eller bevakning av pengar eller värdefull egendom
- beredning, handläggning och beslutsfattande som gäller en kunds förmåner eller rättigheter
- uppgifter som medför begränsning av individens självbestämmanderätt.

Våld och risk för våld kan förekomma på arbetsplatser inom vilken bransch som helst (inkl. rörligt arbete eller arbete som utförs i kundens hem) eller i vilka arbetsuppgifter som helst. I följande branscher är våldsriskerna statistiskt sett högre än i genomsnitt:

4.1. Säkerhetsbranscherna

Uppgifter i anslutning till upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, försvaret, rättsväsendet och fängsvården samt efterbehandling av brottspåföljder, polisväsendet och gränsbevakningen, brand- och räddningsväsendet samt detektiv-, bevaknings- och säkerhetstjänster.

4.2. Patientarbete inom hälsovården

Sjukhus- och sjukvårdstjänster, läkartjänster, övriga hälso- och sjukvårdstjänster och sjuktransportservice, arbete på polikliniker och annan mottagning av patienter, arbete på avdelningar, sjuktransport och hemsjukvård.

4.3. Kundarbete inom social- och arbetskraftsbranschen

Kundtjänster inom socialväsendet: socialtjänster som omfattar inkvartering, service för utvecklingsstörda, anstalter för missbrukarvård, mödra- och skyddshem, andra anstalter och boendetjänster, hemservice, barnskyddet och arbets- och näringsbyråns kundservice.

4.4. Hotell- och restaurangbranschen

Arbete vid platser med utskänkingsrättigheter.

4.5. Transportbranschen

Arbeten inom järnvägstrafik, spårvagns- och metrotrafik, busstrafik, taxitrafik, ombord på passagerarfartyg inom sjöfarten, distributionstrafik, värdetransporter och utlandstrafik.

4.6. Undervisningsbranschen och det pedagogiska området

Undervisnings- och fostringsarbete vid läroanstalter inom den grundläggande utbildningen och yrkesläroanstalter, specialundervisning och småbarnspedagogik samt studiehandledning och understöd vid undervisning.

4.7. Handelsbranschen

Arbeten inom detaljhandel för livsmedel, drycker och tobak samt apotek och hemleveranstjänster.

4.8. Stödservice

Leverantörer av stödservice i kundens lokaler.

De drag i arbetet som ökar risken för våld, branschspecifika statistikuppgifter och de hotfulla situationer som uppstått måste undersökas tillsammans i förhållande till arbetsgivarens utredning och identifiering av riskerna och bedömning av deras betydelse.

5. Tillsynsverksamhet

Arbetsgivaren ska identifiera och bedöma risken för våld och bedöma dess betydelse för arbetstagarnas säkerhet och hälsa samt vidta de åtgärder som behövs för att avvärja våld.

Vid en arbetsplatsinspektion bedöms risken för våld med förutseende verksamhet och säkerhetshantering som utgångspunkt. Utvärderingen av säkerhetshantering baserar sig på följande tre saker:

1. arbetsgivarens utredning och identifiering av riskerna och bedömning av deras betydelse,
2. åtgärderna som vidtagits,
3. uppföljning och kontroll av verksamheten.

I första hand utvärderas den utredning och identifiering av riskerna och bedömning av deras betydelse som arbetsgivaren gjort, dvs. hur de inverkar på arbetstagarnas säkerhet och hälsa, samt de åtgärder som vidtagits på arbetsplatsen med anledning av utvärderingen. Arbetsgivaren ska känna till huruvida det vid arbetstagarens arbetsplats och i hans eller hennes arbetsuppgifter (inkl. rörligt arbete eller arbete som utförs i kundens hem) finns sådana uppgifter och drag som ökar risken för fysiskt våld och om risken är uppenbar. Inspektören utvärderar om arbetsgivarens utredning och bedömning är planmässiga, täckande och aktuella.

Om våldsrisk är uppenbar ska man i samband med inspektionen utreda vilka åtgärder som vidtagits, vilka rutiner man har vid våldssituationer, inskolningen i dessa rutiner samt hur arbetsgivaren följer upp hur risken för våld tar sig uttryck. Hur rutinerna fungerar utreds också vid inspektionen då våldssituationer tidigare har förekommit på arbetsplatsen.

Risikfaktorer för våld kan inte alltid helt avlägsnas, varvid man bör bedöma om åtgärderna är tillräckliga och risikfaktorernas betydelse för arbetstagarnas säkerhet och hälsa. I samband med inspektionen utreds hur man på arbetsplatsen övervakar och följer upp våldssituationer eller hur risken för våld tar sig uttryck.

I arbetsgivarens anvisningar om rutiner för våldssituationer eller risk för våld ska man föregripa hantering och praxis för risksituationer så att konsekvenser av våldssituat-

ionen för arbetstagarnas säkerhet kan avväjas eller begränsas. De rutiner som utarbetats ska basera sig på arbetsplatsens egen riskbedömning och de ska innehålla konkreta anvisningar om hur man ska agera i hotfulla situationer. Inspektören ska bedöma huruvida arbetstagarna är förtrogna med anvisningarna och följer dem samt huruvida tekniska och strukturella åtgärder har genomförts på arbetsplatsen.

Inspektören utvärderar de åtgärder och den praxis som vidtagits på arbetsplatsen samt om dessa är tillräckliga i förhållande till riskerna på arbetsplatsen. Inspektören ska bedöma om hanteringen av risken för våld på arbetsplatsen är på sådan nivå som arbetarskyddslagen förutsätter och om arbetsförhållandena är tillräckligt trygga. Risksituationer som konstaterats på arbetsplatsen ska ha beaktats och avlägsnats på förhand så långt möjligt.

I situationer där risken för våld är uppenbar och vid ensamarbete utreds också arbetstagarens möjligheter att få hjälp och det larmsystem som ordnats på arbetsplatsen. Inspektören ska bedöma huruvida arbetstagaren har en verklig möjlighet att få hjälp vid behov och hur snabbt samt huruvida säkerhetssystemen fungerar och hur regelbundet deras funktionssäkerhet kontrolleras.

Vid inspektionen övervakar inspektören om företagshälsovården har tagit ställning till den uppenbara risken för våld på arbetsplatsen och bedömningen av den. Inspektören bedömer om rutinerna omfattar anvisningar om vilka åtgärder som ska vidtas i händelse av en vålds- eller hotsituation (inklusive eftervård). Inspektören kan utreda om arbetsgivaren har utnyttjat företagshälsovårdens sakkunskap på arbetsplatsen. Företagshälsovårdens verksamhet kan granskas med hjälp av verksamhetsplanen för företagshälsovården och arbetsplatsutredningen. Enligt 12 § i lagen om företagshälsovård ska man i utredningen beakta risken för våld på arbetsplatsen. Vid lagstadgade hälsoundersökningar i vissa arbetsuppgifter ska man beakta en särskild risk för våld. (separat arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2019, Tillsynen över ordnandet av företagshälsovård).

Vid inspektionen ska bedömas hur arbetstagarnas inskolning och arbetsinstruktion har ordnats.

Vid inspektionen utreds och bedöms vid behov även övriga säkerhetssystem och deras tillräcklighet och funktion, arbetslokaler, flyktvägar, första hjälpen-beredskap samt uppföljning och övervakning av risksituationer. För att förebygga en uppenbar risk för våld på arbetsplatsen kan man använda kameraövervakning, vilket arbetstagarna ska vara medvetna om.

Vid inspektionen ska man säkerställa att arbetsgivaren är medveten om att anmälningar om allvarlig våldsolycka (dödsfall eller svår skada) ska anmälas till både polis och arbetarskyddsmyndighet. En närmare förteckning över svåra skador finns bland annat i arbetarskyddstillsynens anvisningar 4/2016, Undersökning av allvarliga arbetsolycksfall

Inspektören utarbetar en skriftlig **inspektionsberättelse** om inspektionen med iakttagande av arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2016, Allmän tillsynsanvisning.

6. Arbetsgivarens skyldigheter

Inspektören bedömer hur man har skött säkerhetshanteringen på arbetsplatsen. Inspektören granskar arbetsgivarens åtgärder och bedömer om de är tillräckliga. Vid arbetarskyddsinspektionen ger inspektören vid behov skriftliga anvisningar, uppmaningar eller temporära användningsförbud enligt situationen på arbetsplatsen.

När skyldigheter åläggs beaktas uppenbar risk för våld. När inspektören ger en skriftlig anvisning och/eller en uppmaning bedömer han eller hon hur ofta det har förekommit våldssituationer och graden av allvarlighet.

En skriftlig anvisning ges endast om det lagstridiga förhållandet anses vara obetydligt, till exempel om det finns ringa brister i utredningen och identifieringen av riskerna och bedömningen av dem.

En uppmaning kan ges till exempel i situationer där man på arbetsplatsen inte har utrett riskerna för våld eller om inspektören upptäcker någon annan brist vars betydelse för arbetstagarnas säkerhet är större än obetydlig. En uppmaning ges också om det inte finns beredskap för en uppenbar risk för våld.

Avsaknad av rutiner för uppenbara våldssituationer eller våldsrisker eller bristfällig inskolning av arbetstagare kan också leda till en uppmaning. Avsaknad av lämpliga säkerhetsarrangemang eller -anordningar samt möjlighet att tillkalla hjälp kan också leda till en uppmaning.

Försummelse av skyldighet kan leda till ett **beslut av arbetarskyddsmyndigheten**.

Inspektören kan ge ett **temporärt användningsförbud** om det finns överhängande risk för liv eller hälsa och om arbetsgivaren inte heller har undanröjt eller reducerat risken. Man kan bli tvungen att ge ett temporärt användningsförbud till exempel när man förbjuder ensamarbete hemma hos en våldsam klient när man levererar social- och hälsovårdstjänster. Inspektören ska utan dröjsmål för behandling föra ärendet till arbetarskyddsmyndigheten som fattar beslut om att förena användningsförbudet med vite.

Inspektören ska omsorgsfullt i inspektionsberättelsen specificera innehållet i de skyldigheter som uppmaningen gäller och de lagrum på vilka skyldigheterna baserar sig. Skyldigheten kan innehålla bara sådana krav för arbetsgivaren som framgår av lagar eller förordningar. Dessa krav ska inte innehålla detaljerade skyldigheter om t.ex. förfaranden som följs vid utredningen av risker eller tekniska lösningar och andra detaljer, om dessa inte har specificerats i bestämmelserna.

Efterlevnaden av skriftliga anvisningar, uppmaningar eller temporära användningsförbud kontrolleras enligt den allmänna tillsynsanvisningen.

7. Uppföljning

I efterkontrollen kontrollerar inspektören att man har följt de anvisningar och uppmaningar som getts. I den allmänna tillsynsanvisningen 1/2016 beskrivs tillsynen av anvisningar och uppmaningar. När arbetsgivaren uppfyller sina förpliktelser, sänder inspektören en anmälan till arbetsgivaren om att förpliktelsen har uppfyllts. I ett kundinitierat ärende skickas anmälan i regel också till kunden för kännedom. Om arbetsgivaren inte iakttar en uppmaning, överför inspektören ärendet till arbetarskyddsmyndigheten som tar ställning till nödvändiga fortsatta åtgärder.

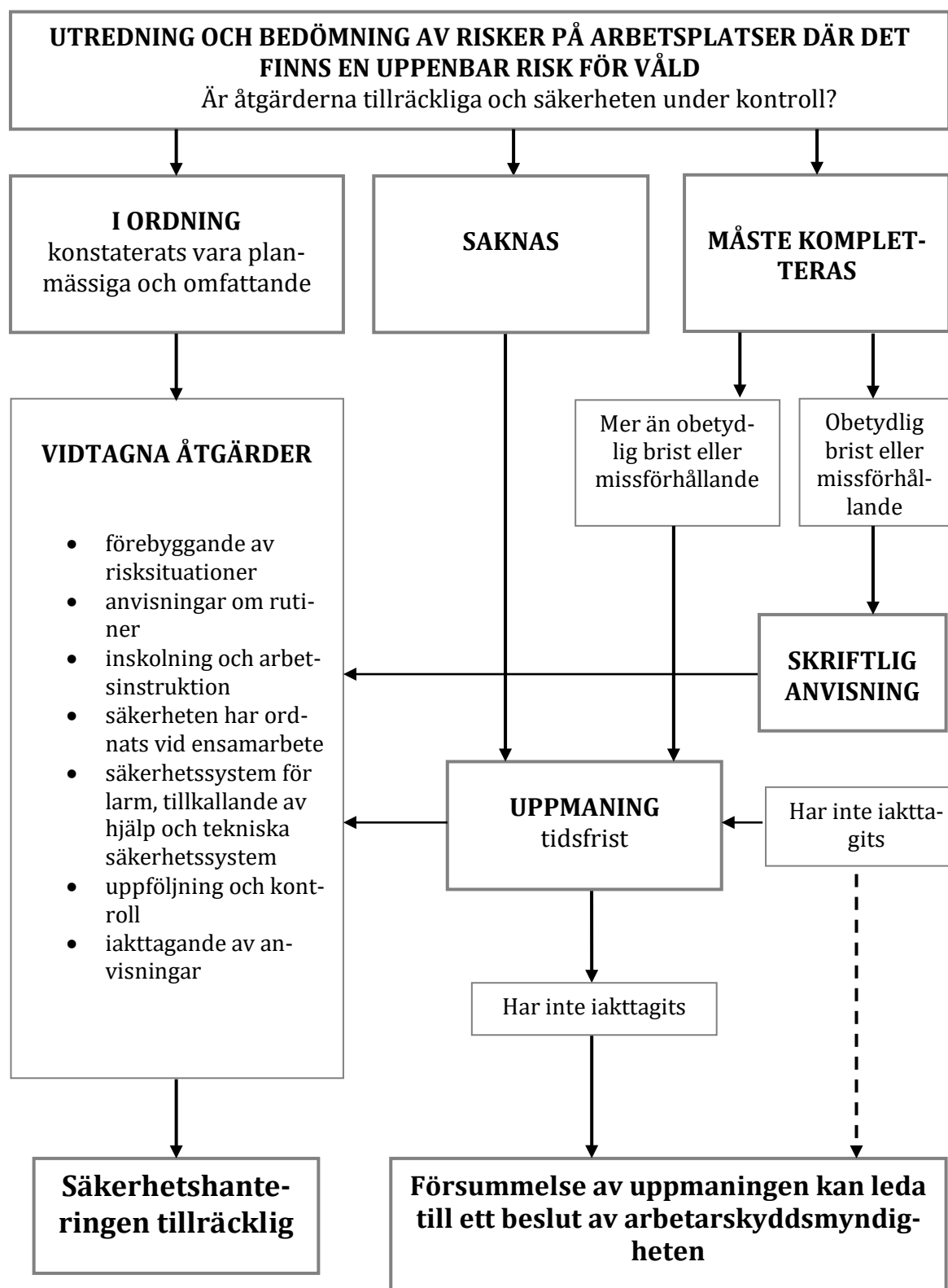
Arbetarskyddsmyndigheten överväger särskilt om ärendet bör anmälas till polisen för förundersökning enligt 50 § i tillsynslagen. Myndighetsstyrning av arbetsgivare och anmälan av misstänkta brott för förundersökning utesluter inte varandra utan bedöms separat. I arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2015, Utövande av befogenheter samt polis-anmälan, beskrivs arbetarskyddsmyndighetens påföljdsprövning, det vill säga utövning av förvaltningsmässiga befogenheter inom arbetarskyddstillsynen och bedömning av om polisanmälan ska göras.

8. Giltighetstid

Denna anvisning ersätter den tidigare anvisningen 2/2015, Tillsynen av fysiskt våld och risker för våld, och den gäller t.o.m. 31.12.2024.

Bilaga	Bedömning av säkerhetshandlingen vid en inspektion
Distribution	Ansvarsområdena för arbetarskyddet vid regionförvaltningsverken

Bilaga Bedömning av säkerhetshanteringen vid en inspektion

Ett allvarligt arbetsolycksfall eller en allvarlig försummelse kan leda till en polisanmälan

Tillsynsanvisningar som getts tidigare

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 3/2014 Tillsynen av kemiska agenser](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2015 Utövande av befogenheter samt polisanmälan](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 3/2015 Tillsynen över utländsk arbetskraft](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2016 Allmän tillsynsanvisning](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 2/2016 Tillsynen av likabehandling och diskriminering](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 3/2016 Tillsynen över olägenheter och risker för hälsan orsakade av fukt- och mögelskador](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 4/2016 Undersökning av allvarliga arbetsolycksfall](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 5/2016 Behandlingen av anmälningar om yrkesjukdomar och andra arbetsrelaterade sjukdomar](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 6/2016 Tillsynen av trakasserier och annat osakligt bemötande](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2017 Tillsynen över anställningsförhållanden](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2018 Tillsynen av psykosocial belastning](#)

[Arbetarskyddstillsynens anvisningar 1/2019 Tillsynen över ordnandet av företagshälsosvård](#)

